



MOLLA ORHAN SEKARONIJ'IN SİYERÊ NEBİ ESERİNİN İÇERİK İNCELEMESİ

MULLAH ORHAN SEKARONIJ'S SIRAH NEBİ IN TERMS OF CONTENT

HETÊ MUHTEWA RA SİYERÊ NEBİ Ê MELA ORHAN SEKARONIJİ

Ayetullah Karabeyeser

Sayı 6, ss., 01-17.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 15.09.2025

Kabul Tarihi: 23.10.2025

Değerlendirme: Çift Taraflı Kör Hakemlik

Etik Bildirim: lisaniyatstudies@gmail.com

İntihal Denetimi: Yapıldı. (İntihalnet)

Etik Beyan: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen

nitelikte olup kullanılan veriler literatür

taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere

uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada

belirtildiği beyan olunur.

Lisans Bilgisi: Dergimizde yayımlanan çalışmalar, CC-BY-NC-

ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Issue 6, pp., 01-17.

Article Type: Research Article

Submitted: 15.09.2025

Accepted: 23.10.2025

Evaluation: Double-Blind Review

Ethics Declaration: lisaniyatstudies@gmail.com

Plagiarism Check: Done. (Intihalnet)

Ethics Statement: This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained through a literature review/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation, and all references are cited in the bibliography.

License Information: The studies published in our journal are published as open access with the CC-BY-NC-ND license.

Atıf Bilgisi / Reference Information:

KARABEYESER, A. (2025) MULLAH ORHAN SEKARONIJ'S SIRAH NEBİ IN TERMS OF CONTENT, *Lisaniyat Studies Uluslararası Filoloji Araştırmaları Dergisi*, 6, 01-17

Ayetullah Karabeyeser

Bingöl Üniversitesi

karabeyeser@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1959-530X

Abstract

Every line written in a language facing extinction can become crucial for that language. Considering that Zazaki is also facing extinction, every work written in Zazaki is of great importance to the language. Each work breathes life into the language and offers hope for Zazaki's recovery from its perilous state.

This study examines Mela Orhan Sekaronij's recently published *Sirah Nebi* (Siyerê Nebi), one of two biography books written in Zazaki. Written in verse, the work's 20 chapters are individually analyzed here, accompanied by sample couplets from each section. Within each chapter, couplets related to events highlighted by the poet or events with more significant consequences in the life of our Prophet Muhammad and Islamic history are prioritized as examples for the relevant section.

Keywords: Siyerê Nebi, Sirah of the Prophet, Mullah Orhan Sekaronij, Zazaki, Zazaish.

Özet

Yokolma tehlikesi altındaki bir dilde yazılan her bir satır o dil için çok önemli hale gelebilmektedir. Zazacanın da yokolma tehlikesi altındaki bir dil olduğu düşünüldüğünde, Zazaca yazılan her eser dil için çok büyük önem arz etmektedir. Her eser, dile nefes aldırırken, Zazaca'nın içinde bulunduğu tehlikeli halden çıkışı için bir umut olmaktadır.

Bu çalışmada yakın bir zamanda Mela Orhan Sekaronij tarafından yazılan ve 2023 yılında yayımlanan *Siyerê Nebi* adlı eser incelenmiştir. Eser, Zazaca yazılan 2 siyer kitabından biridir. Manzum bir şekilde yazılan eserde yer alan 20 bölüm burada ayrı ayrı ele alınmış, ilgili bölümle ilgili örnek beyitler eşliğinde bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Her bölümde, şairin daha çok ön plana çıkardığı veya Hz. Muhammed'in hayatında ve İslam tarihinde daha önemli sonuçları olan olaylara ilişkin beyitler, ilgili bölüme örnek olarak daha fazla tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Siyerê Nebi, Molla Orhan Sekaronij, Zazaca.

XULASA

Yo zıwano ki zê zıwananê dormaleyê xu seserran heta hezar serran ra nat nê, teyna seserra peyin dı eseri nusiyayi, o zıwan dı her kelimeya ki kağıdı ser ca gena qey ê zıwani wayirê qıymetêkê pil a. Hem wextêko zaf erê dı nusiyayışê Zazaki hem zi binê tehlike dı biyayışê cı qıymetê eseranê Zazaki hina zaf zêdneno. Her esero ki Zazaki nusiyeno, qey Zazaki beno yo hivi u roşnayı.

Ina xebat dı eserê Siyerê Nebi ê Mela Orhan Sekaroniji yo ki wextêko nızd dı nusiyayo serra 2023 dı neşır biyo kritik biyo. Ino eser, Zazaki dı 2 eseranê siyeri ra yo yo. Esero ki menzum nusiyayo u 20 qısım ra yeno meydan qısım qısım tehliil biyo. Tehliil dı, her qısım dı, mewzuyi ki goreyê şairi hina muhimi u şiir dı hina zaf ca gureto ya zi mewzuyi ki heyatê Pêxemberê ma Hz. Muhammedi dı hina zaf muhimi, ê beyiti ki inan ra behs kenı qey numune ê beyiti neqıl biyi.

Kelimeyi Muhimi: Siyer, Siyerê Nebi, Mela Orhan Sekaronij, Zazaki.



DESTPÊKERDIŞ

Kelimeya siyer, hetê koki ra yo kelimeya Erebi ya u zafomariya kelimeya sîret a. Siyer ferhengani dî hîna tarif biyo: “İlîmo ki heyatê Hz. Muhammedi tetkik keno”, “kıtabo ki derheqê heyatê Hz. Muhammedi dî nusiyayo” (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>); “heyatê Hz. Muhammedi u ilîmo ki heyatê ey xu ri keno mewzu” (<https://www.lugatim.com/s/siyer>). Kelimeya sîret ya zi qeydeyo ki eyro hîna zaf vaciyena zafomariya îna kelime siyer, yo terima ki qey heyatê Hz. Muhammedi, ilîmo ki heyatê ey xu ri kerdo mewzu u eseri ki îno mewzu dî nusiyayi şixuliyena (Fayda, 2009:319).

Eger mewlidi teber dî bêri verdayiş, kıtabê *Siyerê Nebî* ê Mela Orhan Sekaroniji, Zazaki dî eserê dîyîn ê siyeri yo. İnê eseri ra ver hetê Milla Cimayo Babiji ra reyna pê nameyê *Siyerê Nebî* yo eser neşir biyo. Mewlidan dî zi behsê siyeri beno la îni dî eseri ki nameyê cî vîyert sare ra heta peyni pê niyeta eserê siyeri nusiyayi.

Şair Mela Orhan Sekaronij, serra 1973 dî dewa Tuyêr ê nahiyeya Germaw ê Çoligi dî ameyo dînya. Mektebo vêrin dewa xu dî qedînayo. Mektebo miyonin u lise teber ra wendi. Dima lisanso vêrin ê ilahiyat u lisansê ilahiyat zi teber ra wendi. Serra 2012 dî qezaya Çoligi Boglon dî, benateyê serronê 2013 u 2016 dî qezaya Çoligi Azarpêrt dî u benateyê serronê 2016 u 2023 dî zi dewa Tuyêrek ê Çoligi dî melati kerd. İka merkezê Çoligi dî melati keno. Heta İka pê nameyê *Siyerê Nebî* u *Diwan*, dî eseri şairi neşir biyi. Her dî eseri Mela Orhan Sekaroniji zi serra 2023 dî hetê neşirxaneyê Vir ra neşir biyi (<https://www.youtube.com/watch?v=C6SLLL3HOxk&t=334s>).

1. TEHLİLÊ KİTABÊ “SİYERÊ NEBÎ”

Siyerê Nebî ê Mela Orhan Sekaroniji yo esero menzum o. Eser, 20 qısım, 1317 beyitan u 356 rîpelan ra yeno meydan. Eser dî şîiri hem pê herfanê latin hem zi pê herfanê Erebi ca geni. Yo rîpel dî latinkiya şîiri rîpelo bin dî zi Erebiya eyni şîiri ca gena. Şairi, heme şîiri xu formê beyit dî nuşti.

1.1. Qısımê Yoyın: Hemd u Sena

İno qısım dî 32 beyiti estî. Şair, tiya dî goreyê usulê edebiyatê klasiki verco Homayi ri şıkir keno. Homa wayirê heme mewcudati yo, ey her çi viraştı, qewet u qudrêtê ey reseno her çi, ey ni’meti bêhisab dayi insani ki inan ra ni’meto tor pil zi dinê İslami yo; ay ra gereka insan timotım hemd u şıkir bikero.

Hetta hemd ıg wı est qê tu wo

Tu do ma çıqas dinêko rınd o (r.6)

Homa, wayirê sıfetê Rehmani yo; ey mexluq viraştı la mexluq o qeyde war niverdayo. Homa, rızqê heme mexluqan dano.

Tu do ma çıqas rızqêko delal

Pav yi ra çıqas owkêka zelal (r.6)

Şair, pêxemberti u rehbertiya Hz. Muhammedi zi miyanê ni’metanê tor pılan ê Homayi dî vînenı. İnay ra nimeyo verin ê şîiri dî hîna zaf behsê Homayi ri hemd u şıkirı beno; nimeyê şîiri ra pey zi behsê Hz. Muhammedi beno. Şair tiya dî behsê mehşer dî bêçare mendışê insani keno u Hz. Muhammedi ra şefaet wazeno.

Ma feqir bêwahar belingaz i

Ya Nebi tı o ruej ma r’ biyêr gazi

Gaziyêka teng a hem bêwahar

Hiviyê ma tı ma r’ vêj wahar (r.8)



1.2. Qısımê Dıyın: Welıdıyayış Pêğembêr

Ino qısım 36 beyitan ra yeno meydan. Şair, ino qısım di verco behsê wextê Hz. Muhammedi ri hamilebiyayışê Amine keno. Halo ki Amine ino mude di tede biya, hadiseyi zê mucizeyi ki ay sare ra viyerti tede ca geni.

Bad şeşın yo raşt yê omı va

Tı eftêl dunya r' hamile wa

Va vengêko ğerib omı mı wo

Tay mend ez tersver heliya wo

Mı di teyrêko sıpi vêjiya omı

Pel kerd paştê mı r' nimend ğemı (r.16)

Goreyê neqılê tarixi, şewa ki Hz. Muhammed ameyo dinya, dinya ser hadiseyi muhimi ameyi meydan. Şair, dewamê şiri di behsê ini hadiseyan keno.

Aya şew Qesrê Busra diya pıra

Adir adırpereston diya wera

Guelê Taberi temom yê bi zuwa

Ini z' bi hikmê omiyayış yi ra (r.22)

1.3. Qısımê Hiriyn: Qıjtiyê Pêğembêr

Ino qısım, 83 beyitan ra muteşekil o. Ino qısım, hetê Halime ra Mekke ra berdışê Hz. Muhammedi ra dest pê keno u pê behsê riyontiya Ebu Talib dır Şam şiyayışê Hz. Muhammedi tamam beno. Şair, ino mude qeydeyêko kronolojik di şir di teswir keno.

Keyeyê Halime, yo keyeyêko feqir bı la wext inan Hz. Muhammed berd xu het, idareyê inan bı hol u bereket kot malê inan.

Xaris va berkı omı pav in yetim ra

Qatix ma zêdiya dêst ma bı hira (r.28)

Heto bin ra ino mude di çend hadiseyi ecayibi zi ameyi meydan. Şair, behsê ini hadiseyan zi keno.

Ruejêk şı vêr mal biron xu şit id

Halime tersa va zırar vin tij id

Şeyma va tı meters qê tij a

Wı şın ça hor ben vêrsi sêr yi wa (r.28)



Hız Muhammed, heta panc serreyê xu Halime het mend, dima ageyra Mekke u keyeyê pirikê xu Abdulmuttalibi dı tori dadiya xu mend. Ino bınate dı, zê hadiseyanê “hetê melaketan ra qılaşıyayışê sineyê cı”, rıyontiya Medine u tiya dı wefatê Amine, wefatê pirikê cı Abdulmuttalibi hadiseyi şıir dı ca geni.

‘Ezmon a omê hırı tên kinc sıpi ser

La mubarek qel da wı paşti ser

Sinê yi qılaşna me‘newi ‘emilet

O çi g’ xırab ib zerrê yi ra vet (r.30-32)

...

Tı omê dunya wo bêbabi

Inkê z’ çuêl ‘Erêb id mênêd bêhivi (r.34)

...

‘Ebdulmutalib tuit xu ardi piyaser

Va ‘ecyeb in yetim dona kom ver (r.36)

Şair, ino qısım, pê datê xu Ebu Talibi dır kariwan ser Şam şıyayışê Hz. Muhammedi tamam keno. Ina rıyonti dı zi hadiseyi muhimi yeni meydan.

Kilkê hor sêr yi ra di Bahira

Va işarêt pêğembêr pêyin o xu ra

Kariwon omı bin dara wışkı

Oniya dar bi tezı bi pel keskı

Bahira oniya in mu‘cize ra

Hor omı vındert sêr dar a

Ci r’ yo şubhêko tek nimendo

Va pêğember pêyin ho in kariwon do (r.38)

Hadiseyê muerê pêxemberti diyayışê Rahip Bahira u pêxembertiya Hz. Muhammedi tesdiqkerdişê ey zi waqaya tor muhim ê ina rıyonti ya.

Bi xatir ap yi Ebu Talibi

Yi di paştê yi d’ muêr pêğemberti



Oniya in muer tarif kitabon o

Hurd çımon yi r' bi çır çırê hesron o (r.44-46)

1.4. Qısımê Çarın: Xuêrti Pêğembêr

Ino qısım, eser dı qısımî tor kılım o. Qısım dı teyna 15 beyiti estî. Tiya dı behsê datê xu Zubeyr dır rıyontiya Yemeni beno. Ino seyahat ey ser zaf tesir keno. Hz. Muhammed ino mude dı heyato dini ê şarê Mekke xu ra duri vineno u edetanê inan ra duri şino.

Wı kot hotiyesın Hezreti Pêğember

Şı b' Yemen wı pav ap xu Zubeyr (r.48)

...

'Erebon zewq u sefa viyarnên ra

Mubarek bı teesuf oniyên cı ra (r.48)

Heyatê Hz. Muhammedi dı Hz. Hatice dır şınasbiyayış u kariwanê ay ser seyahatkerdış mewzuyêko muhim o. Şair, ino qısım pê ina hadise tema keno.

Ap yi va Xetice d' est kariwon

Ya wertaği şawena tı se von

Va apo tı zon da cı cewabêk

Xatice ra guryet xeberê ticaret (r.50)

1.5. Qısımê Pancın: Zewaj Pêğembêr

Ino qısım dı 35 beyiti ca geni. Şair, tiya dı behsê zewajê Hz. Muhammedi u Hz. Hatice keno.

Ap yi şı vêr bêr Xatice

Yi xebera weş guryet netice

Ya koti b' çorasın o zamon

Wı z' hema kot ib vist ponc serron (r.58)

1.6. Qısımê Şeşın: Meb'ês Ka'bi

Ino qısım zi eser dı qısımî kılman ra yo. Tede 22 beyiti ca geni. Ino qısım dı, temirê Kabe ra pey ixtilafê Hacerul Eswed cayê cı dı ronayışê Mekkeyıcan u pê hekemtiya Hz. Muhammedi safibiyayışê mesela ca geno. Serra 605 dı Mekkeyıcan Kabe temir kerd. Xebata temir dı wext dor ame Hacerul Eswed ronayış, binateyê inan dı ixtilaf veciya. Ina kerraya bimbarek cayê cı dı ronayış qey inan şerefêko pil bı. Çunki tawafê Kabeyi ina kerra ra destpêkeno. Ay ra her qebila waştên ki ey kerra herin dı roni. Peyni dı pê hekemtiya Hz. Muhammedi



kerra niya serê yo çarşef u her qebila ra yo teni çarşef depışt u kerd berz u Hz. Muhammedi zi kerra serê çarşef ra guret u herind dı rona (Öğüt, 1996:433; Ünal, 2001:16; Akgündüz, 1997:172).

Hecer'ul Eswed id piye nikêrd yin

Yin kerd hakem Muhemmed'ul Emin

Va sêr çarşef ra nêh Hecer'ul Eswed

Her yo kueşi eşto yo qebil dest

In hal a omê vêr diyês Beytullah

Kerra cad na rue Resulullah (r.64)

1.7. Qısımê Hotın: Hilyê Şerif

Ino qısım, 30 beyit ra ameyo meydan. Şairi, heta ino qısım qeydeyêko kronolojik dı behsê heyatê Hz. Muhammedi kerdo la tiya dı ina kronoloji war verdayo u behsê şekil u şemalê Hz. Muhammedi kerdo. Terimê hilye, qey xususiyetanê fiziki ê Hz. Muhammedi, eseri edebiyi ki behsê ini xısusan kenı u lewhayi ki ino mewzu dı şeklê xetto rınd (husn-i hat) dı nusiyayi şıxuliyeno (Uzun, 1998:44).

Goreyê şairi, dınya dı Hz. Yusuf pê rındiya xu namdaro la Hz. Muhammed hetê rındi ra ey ra zi wet o.

Pêğembêr ma piyêr kainat id

Dêng yi çinye b' ço rındiyê yi d'

'Ayşe va yin Yusuf di birnê gişt xu

Eg Muhemmed bıdiyên yi bıbirn qêlb xu (r.70)

Şair, şiir dı behsê zê qam, xurti-zeyifi, rı, dest, çare, dındon, mijag, herdiş wesfanê fiziki ê Hz. Muhammedi keno.

Mubarek dest u gişt yi dêrg ib

Pav ina dergi ya hinê qalın ib (r.70)

...

Mubarek êrdişê yi zaf gur ib

Dergiyê yê hendê ya yo qeşş ib (r.72)

1.8. Qısımê Heştın: Wêxt Pêğemberti

Ino qısım dı 131 beyit ca gena. Şair, pê behsê ameyişê wehiya ewılın ra ver halê Hz. Muhammedi dest pê şiiri keno. Ino mude dı Hz. Muhammed, qayilo teyna bımano inay ra zi şino şıkeftê Hira.



Şeş aşm mend ib pêğmertiye yi r'

Wı her daim qayil ib tēna vındır

Miqtarêk wer guryetên şin xu r'

Yi mesken guryet ib sêr Cebeli Nur (r.76)

Dewamê şiiiri dı zi wextê ameyişê wehiy dı halê Hz. Muhammedi, wehiy ra pey heta keyeyê xu şiyayişê ey şiiir dı ca geni.

Va meters tı Rebbi xu r' yo resul

La hinê ita d' va ez a Cebrail

Yi hêt kê xu ra da ra kot rıyi

Dar u kerri her çi silom dên yi (r.76)

Şarê Mekke, pêxembertiya cı ra ver zaf qıymet dayên Hz. Muhammedi. O merdumêko zaf hol bı, exlaqê ey weş, qıseyê ey raşt bı. Zeg cor dı zi behsê cı bı, şarê Mekke, o pê wesfa Muhammed'ul- Emin wesıfnayên. Wexto ki Hz. Muhammedi ri wehiy ame tēğrayişê ê merdumi ki pê pêxembertiya ey bawer niyi bedılya. Şair, ino hal zi tenkid keno.

Wehya ver vatên Muhemmedu'l Emin

Bad wehyi z' vatên gueş yi ser menên

Mexsêd yin dehwê xu d' tēna bımon

Şirk u cehalêt yin, yin ır kar bımon (r.78-80)

Merhaleyanê muhimanê wehiy ra yo zi nazılbıyayişê ayetanê verinan ê sureya Mudesir o. Ina sure dı Homa, Hz. Muhammedi ra dinê İslami tebliğkerdış wazeno (Yaşaroğlu, 2020:462). Şair, diqet wendoği anceno inê hali ser.

Cebrail ci r' wend surê Mudesir

Wehiy hinê z' dewom kerd ib yi r' (r.86)

Tebliğê İslamiyeti ra pey, verco Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ali iman ard u ino din qebul kerd. İslamiyet mudeyêko kilm dı miyanê şarê Mekke dı bı vıla. İnê hali, muşriki hem tersnayı hem zi yers kerd. İnan zi her het ra Bısilmanan ri zulım u heqaret kerd. Bıxısusiyet Bısilmaneyi ki zerreyê Mekke dı bêwayer bi inan zaf eziyet ant, têkı biyi şehid (Uraler, 2010:134; Efendioğlu, 2013:341). Şair, inê hali ser zi vındeno.

Bilal qeldên sêr qum vêşayi ra

Kerrê qeldên sêr sinê yi ra (r.92)



...

'Ammar sêr qum vêşayi ra qeldên

Ehend eziyet kerdên wı fırayên

Ebu Cehil mızraqêk da Sumeyye r'

Cinon ra bi şehidê 'ewil din ser

Yin pê işkenci wı kışt Yasir

Comiyerdon ra şehidi 'ewil omi yi r' (r.92-94)

Hicret tarixê İslamiyeti dı hadiseyanê zaf muhiman ra yo hadise ya. Serra pancın ê ameyişê wehiy dı zulmê muşrikan ver hını deyağ nibini. Inay ser ra Hz. Muhammedi Bısilmanan ra va hicretê Hebeşistan bikerên (Önkal, 1998:459). Şair, inê hicretê verini ê Bısilman ra zi pê şeklêkê hira behs keno.

Necaşi va şıma d' çı ayet pêda ben

Cafêr ci r' wendo sureyê Meryem

Çim Necaşi ita d' bi pır hesir

Çarrêzi omê war erdişê yi r'

Ci r' mektub şawıt serwêr kainat

Yi va weri bên ez kueli bên yi het

Heqîqeten yin uca d' 'edalet di

Heta gêrê a wo yo dejêk nidi (r.98)

Muşrikanê Mekke çıqas zulım u heqaret zêdna zi nêşkayi verniya Bısilmanan bigêri. Şarê Mekke roc bı roc iman pê dinê İslamiyeti ardên. İnê hali muşriki hina zaf yers kerdı. İnan Bısilmanan dır dayış u guretiş kerd yasağ, her het ra Bısilmanan dır munasebet kerd qedeğe, Bısilmaneyi hetê madi u menewi ra boykot kerdı u waşt ino qeyde verniya miyanê şari dı vılabiyayişê dinê İslami bigeri. İnê hali serra hotın ê ameyişê İslamiyeti dı dest pê kerd u heta serra desın ê wehiy devam kerd (Azimli, 2006:56).

Muşrikon qırar guryet xu mon id

Nidên nigurêtên Beni Haşimon id

İslom eştı b' çember bı hırı serron

Çik nimend bib' muxtacê yo non (r.100)



La Bıslmanan vera heme tengasiyan seraserê hiri serran zaf sebir kerd u peyni dı boykotê muşrikan berhewa bı.

İslomon muet ra çı sebrêko 'ezim

Wı destegir yin İb Rebbu'l 'Alemin

Mırad yin mend yin hurd çımon

Yi bi mılıştê hurd hemi dunyon (r.102)

Serra desın ê Pêxemberti qey Hz. Muhammedi u Bıslmanan serrêka zaf zor bi. Ina serr pê nameyê serra hezni tarix dı ca giroto. Çunki ina serr dı dı destegiranê pılan ê Pêxemberi wefat kerd.

Wext pêğmerti resa serrê desını

Pêğembêr ir bib' yo serrê mehzuni

Her yo derd çırrê niben zêciye

Bad ap yi merd ina dor Xatice (r.102)

Ina serra hezni dı Pêxemberi qey destegi verê xu Taif la çı heyf şarê Taifi Pêxemberi ri eziyetêko pil kerd. Pêxemberi vera ino eziyet qey şarê Taifi Homayi ra teyna hidayet waşt.

Şar Taif sêwir xu ardi b' piser

Parçê nur Rabbi eşt İb kerron ver

Yi çıqas zaf yo eziyeti di

Bi guelê guin zerrê melason yi

Yo melaiket omi gaziyê yi ra

Va tı çita wazên bıwaz mı ra

Eg tı vaj ez kue nona sêr yin ra

Pêğmêr va neslê yin ra İslom wazena (r.104-106).

Şair, peyniya inê qısmi behsê vera ini heme tengasiyan abiyayışê berê rehma Homayi keno. Ini tengasiyan ra pey, Pêxember Eqabe dı şarê Medina ra çend tenan ri İslamiyet tebliğ kerd u inan zi pê İslamiyeti iman ard. Ino hadise qey Bıslmanan hını beno mijdana tengasiyan ra xelisiyayışi.

Resulullah şı 'Eqabe zamon hec

Şeş tên di ayê fomilê Hazrec



Pêğmêr va ez çikêk vona şıma r'

Yin bad ina yo imon ard yi r' (r.106).

1.9. Qısımê Newın: Hadisê Mi'rac

Ino qısım dı 33 beyiti ca geni. Mirac, mucizeyanê pılan ê Pêxemberi ra ya. Literaturo İslami dı mirac, yo şew Mekke ra Qudus u oca ra zi asimanan şiyayışê Hz. Muhammedi ifade kena (Yavuz, 2020:132).

Tı aya şew Qudus id bi imomi

Tu dima bi cem'at pêr pêğemberi

Wı nuşna sêr yo refrefa zergun a

Heval yi Cebrail hınê pav yi wa

Zamonêko çendêk çı zaf tay id

Yi viyêrt ra şıwo tebeqon 'ezmon id

...

Rabbi yi uca d' ci r' bı muxatab

Inê girdiyer şeref çin o dunya d' (r.110-112)

1.10. Qısımê Desın: Mu'cizê Pêğembêr

Ino qısım dı 107 beyiti ca geni. Ino qısım behsê mucizeyanê Pêxemberi keno. Mucize, hadiseyi ki qey isbatkerdişê Pêxemberti yeni meydan semedê inı hadiseyan şıxuliyena. Qur'an dı behsê devaya Hz. Salihi, esaya Hz. Musayi, merdan gonikerdişê Hz. İsayi beno (Bulut; 2020:348). Şair, tiya dı verco mucizeyi ki şewa biyayışê Pêxemberi dı ameyi meydan behsê inan keno.

Aya şew Qesrê Busra diya pıra

Adir adırpereston diya wera

Guelê Taberi temomi yi bi zuwa

Ini z' bı hikmêt omiyayış yi ra

Aya şew put Ke'bi temom fek şı 'erd

Muşrikon ir çiqas ig bı yo cewab (r.120)

Şiir dı, behsê zê hadiseyanê qılaşiyayışê Hz. Pêxemberi, serê ey dı timotım gêrayışê kılê hori, parçebiyayışê aşm, selam Pêxemberi dayışê daran, şıtdayışê heywana astorın, zıkrkerdişê kerrayan u pırananê nani zaf mucizeyan beno. Heto bin ra behsê mucizeya tor pil ê Hz. Muhammedi Qur'anê Kerimi zi dergaderg beno.



Mu‘cizewa en gird u hinê tor ‘ezim

Bê deng u misalon Qur’ani Kerim (r.130)

...

Hot şî‘ir yin pil Ka‘bî d’ dalıqnayi b’

Vêrniyê yin id şî‘irê ‘İmrul Qeys ib

Nazil bî surê Hud ayêt çoras çahar

Wayê Qeys şî‘irê birê xu ard war

Şî‘irê birê xu dirna yê in feryad id

Va qısı bırıya hin şî‘ir çin a iftixar id (r.138)

1.11. Qısmê Yondesın: Hicrê Pêğembêr

Ino qısım dı 98 beyiti esti. Hicret, tarixê İslamiyeti dı hadiseyanê tor muhiman ra yo. Bıslmanan dora veri hicretê Hebeşistan kerdbı, dora dıyın zi hicretê Medina kerd. Eser dı, verco behsê hicretê Hebeşistan bıbı. Ino qısmê eseri dı behsê hicretê Medina beno. Şair, tiya dı behsê Mekke ra veciyayış u Medina şiyayışê sahabeyan u Hz. Pêxemberi keno.

Pêğembêr emir da sehabon Mekki

Hicret bıkên hiri çahar tek u teki

Muhacir ‘ewil Ebu Seleme bin ‘Ebdulesed

Ay ig imkon yin çin ib mend ib Mekke d’ (r.148)

...

Aya tariti d’ şî vêr bêr Ebu Bekir

Va hicrê Medina ma r’ bî emir

Va Pêğember ‘eciyeb ma hê piya

Va belê Ebu Bekir tı hê mı wa (r.150)

...

Bad nımaj da ra şî hêt Medina ra

Yi şin vêr dewon u bağ baxçon ra (r.172)



1.12. Qısımê Duyesın: Heyat Medina

Ino qısım dı 81 beyit esta. Ino qısım dı behsê şayiya şarê Medina, Medina dı ca xu dayişê Hz. Muhammedi, viraziyaşê Mescidê Nebi, biratiya Ensar u Muhaciran, waniyaşê ezanê verini, qıblebiyaşê Kabeyi u Medina dı ca xu dayişê Muhaciran beno.

Kêf u şayini ra yi kot rıyon

Zê awk u varoni zê laseron

Bı zê cê vêwi hemı Medina

Şi sêr bonon şî'ir xu wona (r.176)

...

Eba Eyub, Pêğember ardi kê xu

Pêğembêr va ez qat bin kena cê xu (r.178)

...

In hal id dest kerd pê Mescidê Nebi

Hemı kar gurê yê İslomon di (r.180)

...

Wı Pêğemberêko ummet ir yo senad

Ensar u muhacir kêrd bira Medina d' (r.186)

1.13. Qısımê Hiriyesın: Seriyê u Ğezê

Ino qısım dı 105 beyiti esti. Herb ya zi operasyonu eskeriyi ki pê emrê Hz. Muhammedi biyi la ey bı xu iştiraqê cı nikerdo pê nameyê Seriyê name benı (Özdemir, 2009:565); herbi ki Hz. Muhammedi bı xu iştiraqê cı kerdo zi pê nameyê gazve name benı (Algül, 1996:488). Şair, ino qısım dı behsê ini herban keno. Şairi, ino qısım dı behsê herbanê Bedir, Uhud u Xendeq nikerdo; inan ser şîiri musteqili nuşti.

Bad hicreti aşmê Remezın

Nebi, Hamza şawıt vêrniyê Qureyson

Kariwon yin id bıb' hirsê nefer

Hamzê romıt ib Ebu Cehil ser (r.196)

...

Şi ğezê Beni Mustaliq wı u sehabi

Muşrikon tomna ita di z' meğlubi

Medina ra heşt qonax bacar Xeyber

Cêko ma'mur u mu'azzam cuaver



Serrê hotın hicrê sehabî şî Xeyber

Pêğember u henzar çarsê sehabî nefer (r.204)

...

Tebuk ğeza pêyin a ya qê Pêğembêr

Tebuk kuen bentê Şom u Hecêr (r.212)

1.14. Qısımê Çaresın: Herb Bedir

Ino qısım dı 42 beyiti estî. Herbê Bedirî, vera muşrikan herbo pilo verin ê Bısilmanan o u bınatayê Bısilmanan u muşrikanê Mekke dı serra dıyın ê hicretî (624) dı ameyo meydan (Fayda, 1992:325). Bısilmanan ino herb dı muşriki Mekke meğlub kerdi. Ino het ra zi zaf muhim o.

Aşmê Remezın ruêj duyesın ıd

İslom u muşrik şî têver Bedir ıd (r.224)

...

Bi şehid Bedir ıd in çaryes tên

Heşt ensari muhacir iz şeş tên (r.232)

...

Hal Qureyşın persê Ebu Sufyan ra

Yi va qet mepersên in hal mı ra

Vatên in çita b' wı omı şıma sarı

Aspar ig mı di hewa ra va çin ib çarı (r.232)

1.15. Qısımê Pancyesın: Herb Uhud

Ino qısım dı 53 beyiti estî. Herbê Uhudî serrêk badê herbê Bedirî yanî serra 625 dı ameyo meydan. Muşrikanê Mekke waşt heyfê Bedirî bıgeri u pê ino fikir hetê Medina ser koti rıya. Her dı orduyi Uhud dı ameyi tıver. Ino herb dı Hz. Pêxember bı birindar, Bısilmanan ra zê Hz. Hamzayî zaf sahabeyi biyi şehid. Eskerî Bısilmaneyi ki tirkewan şıxulneni teberê emrê Hz. Muhammedî dı tigêrayişê inan herbi ser zaf tesir kerd.

Herb Uhud bı şeş sê vist poncın ıd

Qesas Bedir mend ib zerrê yin ıd (r.236)

...

Halê eştiş aya mızraqê Wehşî d'

Wı ap Pêğembêr Hamza tê bı şehid



Dışmen rema u wı şı hêt kuê ra

Fırqê tirkemonon cê xu verda b' ra (r.244)

...

Yo darb gına b' ya mubarek lêw yi r'

Yo darb ız gına b' mubarek alışkê yi r' (r.246)

1.16. Qısmê Şıyesın: Herb Xendêq

Ino qısm dı 48 beyiti esti. Herbê Xendeqi serra pancın ê hicreti (627) dı ame meydan. Muşrikanê Mekke 2 serri badê herbê Uhudi reyna eskeri anti piser u hetê Medina ser koti rıya. Ino herb dı Bısilmaneyan dormaleyê Medina dı Xendeqi kendi u ino qeyde şeherê xu pawıt. Peyniya herbi dı muşriki nêşkayi serfiraz bi u axiri muşrikan eskeri xu Medina ra tepiya anti.

Pêğembêr ina sefer yi xeber guryet

Medina d' kend xendeq pê meşweret (r.250)

...

Hebibullah darbêk yi da kerra r'

Ya bi tuez dumon u tarumar

Ini z' mu'cizêko la çıqas weş

Sehabi inê r' zaf bi kêfweş (r.252)

...

Ebu Sufyan va ez ha hin remena

Va o g' wahar aqil o wa biyer mı dıma

Yi meğlub bi pê du'ayê Nebi

Qarşu İslomon cesaret nidi (r.258)

1.17. Qısmê Hotyesın: Sefêr Hac

Ino qısm dı 122 beyiti esti. Şair, ino qısm dı behsê muqaweleya Hudeybiye, fethê Mekke, zê Bizans, Mısır, Hebeşistan u Sasaniyan dewletan ri şırawiyayişê qasıdan keno.

Nihayet fetih Mekki bı muyeser

Quwêr muminon Hicaz ıd bı seraser

Yo fethêko bêherb u bêceng



Wı hınê pêri dunya d' bı veng (r.268)

...

Çı mektubêko wı çiqas weş

Necaşi imon ard bı zerra weş

Qasid bin mektub resna sultan Mısır

Sultan Muqavqıs hurmet kerd yi r'

Qasid hukımdar Bizans ib wı Dıxye

Hukımdar da cı zaf çı u hediye (r.270)

...

Yo serr bad omişi vıraşt Hudeybiye d'

Pêğember u sehabon 'umrı qeza kerd (r.276)

1.18. Qısımê Heştyesın: Xutbê Weda

Ino qısım dı 47 beyiti esti. Hz. Muhammedi serra desın ê hicreti (632) dı wextê heci dı zê Arafat, Mina u Akabe dı vendayo sahabeyan, inan ri nesiheti kerd. Inı nesihetanê kılman pê nameyê Xutbeyê Weda tarix dı cayê xu gureto (Erul, 2012: 591). Şair, ino qısım dı behsê inê weziyeti keno.

Gelê insonon va gueş mı sernên

Bêlki emserr ra pê şıma mı nivinên (r.296)

...

Mı 'adet cahili guryêt bin İngê xu wa

Mı pêr dehwê gun iz darit wera (r.298)

...

Eg İslom riyê heq ser temsil keni

Welew zenci pırnıkquel ib ite'et bıki

Ay ig şıma inkê hê hazır ita

Vatê mı cı ra vacên ay ig ni ita (r.306)

1.19. Qısımê Newyesın: Xitom Xutbi

Ino qısım dı 171 beyit ca gena. Şair, ino qısım dı xutbeyê weda dı işaretê wefatê xu dayişê Hz. Muhammedi ra dest pê keno; dewamê cı dı behsê Mekke ra agêrayişê Medina, niweşiya Hz. Muhammedi u wefatê cı keno.



Va mı êr din şıma kerdı temom

Din şıma r' İslamiyet id biya memnun

Ebu Bekir gueştariyê ayêt kerdı

Omê hesir yi xitom fom kerdı (r.308)

...

Pêğembêr xatır waşt bad inê

Vêr xu da hucre 'Eyşe hinê

Wı şı hinê kotı zerrê hucra

Adir yi bı berz wı gursa ta (r.318)

...

'Ezrail guryet mubarek ruah yi

Berd cê e'layi 'illiyin ruah yi (r.336).

1.20. Qısmê Vistin: Dua

Ino qısım 26 beyitan ra yeno meydan. Şair, tiya dı dua keno, gunahkari u asitiya insani ver Homayi ra efu wazeno.

Ya İlahi ya Rabbi ma qul tu wê tı Rab ma wê

İlahi ya Rabbi ma her hal xu d' muhtac tu wê (r.352)

...

Ya İlahi tı bêr xu ma ser ranicên

Eg rehmê tu çin ib in hal ma se ben (r.354)

...

Ya Rabbi tı ma bı'ediln sêr riyê xu heq id

Tı yo 'umrêk bid' ma zıkr u te'at u niyaz id (r.356)

NETİCE

Ina xebat dı eserê Mela Orhan Sekaroniji hetê muhtewa ra kritik biyo. Eser, Zazaki dı eserê dıyın ê siyeri yo. Ino eser tarixêko nızd dı serra 2023 dı neşır biyo. Eser dı 20 qısım u 1317 beyiti esti. Eser, şeklo menzum dı u pê beyitan nusiyayo. Eser, zê zaf eseranê edebiyatê klasiki pê hemd u şıkr dest pê keno. Dima şair, binê sernuşteyanê biyayış, qijti, xuerti, zewaj şeklêko kronolojik dı heyatê Hz. Muhammedi arzê wendoğan keno. Eser dı, qısım tor derg pê 171 beyit qısımê *Xitom Xutbe* yo. Ino qısım, qediyayışê xutbeyê Weda ra dest pê keno u heta wefatê Hz. Muhammedi devam keno. Qısım tor kilm zi pê 15 beyitan qısımê *Xuerti Pêğembêr* o.



Seni ki heme nuştoğanê edebiyatê klasik ê Zazaki, eseranê xu dı fekê mıntıqayê cuyayışê xu şıxulnayo Mela Orhan Sekaroniji zi fekê mıntıqayê dinyaameyiş u cuyayışê xu yani fekê Çoligi şıxulnayo. Ziwanê şairi, ziwanêko şenik u zelal o.

- ❖ **“Yapay Zeka Kullanımı:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.”

Bibliyografya

- Akgündüz, A. (1997), “Hakem”, *DİA*, Cilt:15, s. 171-173, İstanbul.
Algül, H. (1996), “Gazve”, *DİA*, Cilt: 13, s.488-489, İstanbul.
Azimli, M. (2006), “Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İSTEM*, Yıl:4, Sayı:7, s.55-64.
Babij, M. C. (2009), *Sîyerê Nebî*, Nubihar, İstanbul.
Bulut, H.İ. (2020), “Mûcize”, *DİA*, Cilt:30, s.348-351, Ankara.
Efendioğlu, M. (2013), “Yasir b. Amir”, *DİA*, Cilt:43, s.341, İstanbul.
Erul, B. (2012), “Veda Hutbesi”, *DİA*, Cilt:42, s.591-593, İstanbul.
Fayda, M. (1992), “Bedir Gazvesi”, *DİA*, Cilt:5, s.325-327, İstanbul.
Fayda, M. (2009), “Siyer”, *DİA*, Cilt:37, s.319-324, İstanbul.
Yaşaroğlu, M.K. (2020), “Müddessir Sûresi”, *DİA*, Cilt:31, s.462-463, Ankara.
Öğüt, S. (1996), “Hacerülesved”, *DİA*, Cilt:14, s.433-435, İstanbul.
Önkâl, A. (1998), “Hicret”, *DİA*, Cilt:17, s.458-462, İstanbul.
Özdemir, S. (2009), “Seriyye”, *DİA*, Cilt: 36, s.565-566, İstanbul.
Sekaronij, M.O. (2023), *Siyerê Nebi*, Vir, İstanbul.
Uraler, A. (2010), “Sümeyye bint Hubbât”, *DİA*, Cilt:38, s.134, İstanbul.
Uzun, M.İ. (1998), “Hilye”, *DİA*, Cilt:18, s.44-47, İstanbul.
Ünal, S. (2001), “Kâbe”, *DİA*, Cilt:24, s.14-21, İstanbul.
Yavuz, S.S. (2020), “Mi’rac”, *DİA*, Cilt:30, s.132-135, Ankara.

Çımeyi İnternet

- <https://sozluk.gov.tr/> (Tarixê ciresayışi:03.09.2025).
<https://www.lugatim.com/s/siyer> (Tarixê ciresayışi:03.09.2025).
<https://www.youtube.com/watch?v=C6SLLL3HOxk&t=334s>(Tarixê ciresayışi: 05.09.2025).